

P R O M J E N E U O R G A N I Z A C I J I O S N O V N I H
O R G A N I Z A C I J A U D R U Ź E N O G R A D A K A O
O S N O V A R A Z V O J A U D R U Ź E N O G R A D A I
S A M O U P R A V L J A N J A

Autor polazi od konstatacije da je institut udruženog rada promijenio ne samo rad čovjeka u društvenoj podjeli rada već i prirodu organizacije u kojoj se rad radnika izražava. Osnovna organizacija udruženog rada je osnovni organizacijski oblik udruživanja rada, ali i osnovna samoupravna zajednica radnika i osnovica sistema samoupravnog udruženog rada. U tome je razlog što su ekonomsko-pravnim poretkom utvrđjeni uvjeti za organiziranje i obveza radnika da organiziraju osnovnu organizaciju u svakom dijelu organizacije udruženog rada gdje se uvjeti izražavaju. Uvjeti za organiziranje osnovne organizacije imaju trajni karakter i određene promjene u tim uvjetima obvezuju radnike da izvedu odgovarajuće promjene u organizaciji osnovne organizacije. Autor analizira značajke ekonomsko-pravnih pretpostavki za udruživanje rada te rada i sredstava i ukazuje na nužnost praćenja njihovog izražavanja. U radu se obradjuju oblici, način i sadržaj samoupravnog djelovanja u procesu izvodjenja promjene u organizaciji osnovne organizacije i konstatira se da ono mora polaziti od prirode udruženog rada i samoupravljanja. Promjene u organizaciji osnovne organizacije moraju izražavati proces razvoja udruženog rada i samoupravljanja.

1. UVOD

Promjene u organizaciji privrednih i drugih društvenih djelatnosti u nas objektivna su zakonitost socijalističkog društvenog razvoja na samoupravnim osnovama. Ove posljednje imaju za cilj ostvarivanje procesa razvoja samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u kojima će se spajanjem radnika sa sredstvima za proizvodnju u društvenom vlasništvu prevladati najamni odnos radnika u društvenoj podjeli rada. 1)

1) "Svjetska historijska misija radničke klase sastoji se u tome da ona prevlada klasnu podijeljenost u društvu i vjekovnu razdvojenost proizvođača od sredstava, od uslova i plodova rada, što i jeste najdublji smisao socijalističkog samoupravljanja" (J.B. Tito, Samoupravljanje, izbor iz djela, knj. 4, str. 403, izdavači "Svjetlost" Sarajevo i drugi, 1977).

Kao temelje daljnjeg razvoja samoupravnog društveno-ekonomskog uređenja naše zemlje Ustav utvrđuje:

- slobodan udruženi rad sredstvima za proizvodnju u društvenom vlasništvu i
- samoupravljanje radnika u proizvodnji i raspodjeli društvenog proizvoda u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada te društvenoj reprodukciji u cjelini. 2)

Udruženi je rad, sa šireg društvenog gledišta, društveno-ekonomski odnos radnika povezanih s društvenim sredstvima rada kao uvjetom udruživanja rada i organiziranih u osnovnu organizaciju udruženog rada (OOUR) u kojoj ostvaruju pravo rada i po toj osnovi upravljaju radom i poslovanjem, sredstvima i rezultatima rada u cjelini društvene reprodukcije, uređuju međusobne odnose u radu, stječu osobni dohodak, ostvaruju vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima. 3)

Zakon o udruženom radu (ZUR) pojmovno označava radnike u udruženom radu i time pravno i ekonomski formulira udruženi rad kao radni odnos na novoj socijalnoj osnovici. Prema tome užem značenju udruženi rad je rad osoba koje rade društvenim sredstvima u organizaciji udruženog rada, u radnoj zajednici ili drugom obliku udruživanja rada i sredstava. 4)

Društveno pak vlasništvo Ustav određuje kao izraz socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa medju ljudima, osnovu slobodnog udruženog rada i vladajućeg položaja radničke klase u proizvodnji i u društvenoj reprodukciji u cjelini te osnovu vlastitim radom stečenog osobnog vlasništva koje služi zadovoljavanju potreba i interesa čovjeka.5) Radni čovjek, ni pravno ni fizički, ne smije doći u poziciju najamnog radnika. U tom smislu je eliminiran bilo kakav nosilac stvarnog prava na sredstvima za proizvodnju i rezultatima rada kao društvenom vlasništvu. Društveno vlasništvo sredstava za proizvodnju je faktički minuli rad i ona se mogu izražavati jedino kao "uvjet udruživanja rada" i na nji

2)Član 10.Ustava SFRJ.

3)Osmi kongres SKH istakao je potrebu dosljednog ostvarivanja Ustava,Zakora o udruženom radu i drugih sistemskih zakona,kako bi radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada ovladali dohodkom,stalno razvijali i učvršćivali svoj samoupravni društveno-ekonomski položaj u udruženom radu i stvarali uvjete za oslobodjenje rada i čovjeka(Osmi kongres SKH,dokumenti,str.17,izdanje NIRO"Komunist",Zagreb,1978).

4)Član 6.ZUR-a,

5)Ustav SFRJ,Osnovna načela III.

ma se može stjecati samo "pravo rada društvenim sredstvima".⁶⁾

Utvrđivanjem prava na samoupravljanje Ustav definira suštinu samoupravljanja. To je pravo na temelju kojega svaki radni čovjek, ravnopravno s drugim radnim ljudima, odlučuje o svom radu, o uvjetima i rezultatima rada, o vlastitim i zajedničkim interesima i o usmjeravanju društvenoga razvoja, ostvaruje vlast i upravlja drugim društvenim poslovima. 7)

Spomenuli smo osnovne principe na kojima se osniva priroda udruženog rada. Jedino, polazeći od njihovog značenja, moguće je pravilno razmotriti stanje i potrebne promjene organizacije udruženog rada. Medjutim, u tom razmatranju moramo slijediti zakonom utvrđeni proces udruživanja rada, uvjete i oblike njegovog organiziranja i okvire i granice za uređivanje samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u udruženom radu. To je logičan put u analizi stanja i utvrđivanja potreba promjene u organizaciji svake organizacije udruženog rada pa tako i stanovite osnovne organizacije udruženog rada ili radne organizacije bez osnovnih organizacija u njezinom sastavu.⁸⁾

2. UDRUŽIVANJE RADA I SAMOUPRAVNO ORGANIZIRANJE UDRUŽENOG RADA

Spomenuto pojmovno odredjenje udruženog rada pokazuje da je institut udruženog rada bitno promijenio ne samo karakter rada čovjeka u društvenoj podjeli rada već i prirodu organizacije u kojoj se rad radnika izražava.

Ranija organizacija rada u privrednim i drugim društvenim djelatnostima u nas bila je oblikovana u odredjenoj radnoj organizaciji (poduzeću) čiji su temelj i konstitutivni element bila od radnika otudjena društvena sredstva. Radnik se uključivao u proces rada tako da je s radnom organizacijom zaključivao radni

6) *O transformaciji vlasništva na sredstvima za proizvodnju u vlasničku kategoriju-uvjet udruživanja rada, J. Martinčević, Vlasništvo kao ekonomska funkcija zakona vrijednosti, izdanje Fakulteta organizacije i informatike Varaždin, 1973.*

7) *Ustav SFRJ, Osnovna načela, II/3.*

8) *"Uporedo s borbom za razvijanje osnovnih organizacija udruženog rada i za udruživanje rada u cjelini, neophodno je kritički analizirati dosadašnju praksu konstituiranja osnovnih organizacija udruženog rada, uspostavljanja društveno-ekonomskih odnosa utvrđenih samoupravnim sporazumima o udruživanju rada i društvenu akciju usmjeriti k dosljednom ostvarivanju suštine samoupravnih proizvodnih odnosa" (Deseti kongres SKJ-dokumenti, str. 195, izdanje Izdavački centar "Komunist", Beograd, 1974).*

odnos kao svojevrsan obveznopravni odnos. Umjesto takve radne organizacije ZUR utvrđuje radnu organizaciju koja izražava društveno-ekonomski i funkcionalno organiziran udruženi rad koji se institucionalizira u osnovnu organizaciju udruženog rada (OOUR). Konstitutivna osnova takve radne organizacije nisu više društvena sredstva - minuli rad opredmećen u kapital. To su radnici koji svoj rad medjusobno udružuju na društvenim sredstvima u OOUR-ima i potom tako organiziran udruženi rad i povezan s društvenim sredstvima institucionaliziraju kao radnu organizaciju. 9)

Udruženi rad nije radni odnos, niti pak je to odnos radnika i radne organizacije (odnos poslodavca i posloprimca). To je samoupravni društveno-ekonomski odnos radnika u OOUR-u koji oni uspostavljaju zaključivanjem samoupravnog sporazuma o udruživanju rada u OOUR-u. Nakon što radnik prihvati samoupravni sporazum o udruživanju rada u OOUR-u on može zasnovati radni odnos kao medjusobni odnos radnika u OOUR-u u pogledu pojedinačnih i zajedničkih prava, obveza i odgovornosti u zajedničkom radu društvenim sredstvima. 10)

Dakle, društveno konstitutivni činilac radne organizacije u smislu ZUR-a jesu udruženi radnici koji svoj rad udružuju na sredstvima društvenog vlasništva u OOUR-ima. Drugim riječima, oni udružuju svoj tekući s minulim radom i upravljaju tekućim i minulim radom. Sve funkcije i poslovi u radnoj organizaciji izražavaju se kao rad udruženih radnika u OOUR-ima i njihova zajednička funkcija. To važi za čitav sistem samoupravnog udruženog rada. Konstitutivnu osnovu udruživanja u složenu organizaciju udruženog rada (SOUR), poslovnu zajednicu, samoupravnu interesnu zajednicu, banku, opće udruženje i privrednu komoru - čine radnici OOUR-a neposredno ili preko radne organizacije u koju su udružili svoje OOUR-e. Samo je njihovo i

9) "Radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada moraju postati stvarni nosioci odluka, čime se samoupravljanje potvrđuje kao istinska tekovina radničke klase, a radnik kao osnovni subjekt društvene reprodukcije i cjelokupnoga društveno-ekonomskog sistema" (XI Kongres SKJ, str. 111, izdanje Izdavački centar "Komunist", Beograd, 1978).

10) Član 161. ZUR-a

Kako na tom području ima dosta problema u praksi, Osmi kongres SKH ukazao je na potrebu borbe protiv različitih parcijalnih, grupnovlasničkih i drugih monopolnih tendencija i pojava: protiv formalističkog pristupa konstituiranja OOUR-a, protiv zadržavanja logike poduzeća, tehnokratskih odnosa, pritisaka i tendencija što vode u izolaciju i medjusobno suprotstavljanje interesa radnika u osnovnim organizacijama i protiv bilo kakvog otudjivanja dohotka od radnika u OOUR-ima (cit. Osmi kongres, str. 19).

neotudjivo pravo da odlučuju o udruživanju rada i sredstava u svaki organizacijski dio sistema samoupravnog udruženog rada. 11)

Društvenim sredstvima u udruženom radu upravljaju radnici u OOUR-ima. Upravljanje društvenim sredstvima obuhvaća prava, obveze i odgovornosti radnika OOUR-a u pogledu korištenja, upravljanja i raspolaganja društvenim sredstvima u organizacijama udruženog rada i samoupravnim i drugim zajednicama. 12) Medjutim, u području upravljanja društvenim sredstvima valja razlikovati raspolaganje društvenim sredstvima u pravnom prometu. Tu funkciju udruženi radnici ostvaruju preko organizacija udruženog rada (OUR). Utvrđujući prava, obveze i odgovornosti u pravnom prometu društvenim sredstvima, ZUR vezuje društvena sredstva za djelovanje OOUR-a, ali samo ako se radi o raspolaganju sredstvima u pravnom prometu i to opet odlučivanjem radnika na osnovi samoupravnih sporazuma i statuta, a na temelju zakona. 13)

Spomenute razlike u društveno-ekonomskom i pravnom položaju ranije radne organizacije i danas organizirane na osnovama ZUR-a nužno se moraju respektirati u praksi samoupravne organizacije udruženog rada, uključujući i potrebne promjene organizacije u udruženom radu. Razlike na koje smo ukazali jesu i uzrok što ZUR u reguliranju organiziranja udruženog rada najprije uredjuje udruživanje rada u OOUR-u, a potom organiziranje udruženog rada i sredstava u radne organizacije i udruživanje u druge organizacije u sistemu samoupravnog udruženog rada. Taj princip slijediti ćemo u daljnjem razmatranju, smatrajući da je oportuno i tim slijedom izvoditi radnje u procesu promjena u organi-

11) "Radnici kao subjekti udruživanja rada i sredstava u svim oblicima udruživanja donose odluku o udruživanju na temelju programa iz kojeg će biti vidljive prednosti takva udruživanja kao što su veći društveni proizvod i dohodak po zaposlenom, veća produktivnost rada, veći izvoz i veća opća efikasnost poslovanja", Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, str.176, izdanje Vijeća SSH i NIU "Radničke novine", Zagreb, 1979.

12) Član 227 - 241. ZUR-a.

13) Član 242 - 274. ZUR-a.

zaciji OOUR-a kao osnovnog oblika udruživanja i organiziranja udruženog rada i osnove svih oblika udruživanja rada i sredstava.14)

3. ORGANIZIRANJE OSNOVNE ORGANIZACIJE UDRUŽENOG RADA

U sistemu samoupravnog udruženog rada, kako smo to ranije istakli, radnici udružuju rad u OOUR-ima. Oni to čine zaključivanjem samoupravnog sporazuma o udruživanju rada radnika čiji sadržaj mora obuhvaćati:

- djelatnost osnovne organizacije,
- osnove za uređivanje upravljanja sredstvima,
- osnove za uređivanje rasporedjivanja dohotka, čistog dohotka i raspodjelu sredstava za osobne dohotke,
- osnove za uređivanje radnog odnosa,
- osnove udruživanja rada i sredstava u radnu organizaciju i
- osnove obavještavanja radnika. 15)

Osnovna organizacija definira se kao osnovni oblik udruženog rada u kome radnici, neposredno i ravnopravno obavljajući privrednu ili drugu društvenu djelatnost i radeći sredstvima u društvenom vlasništvu, ostvaruju svoja društveno-ekonomska i druga samoupra-

14) "Kad je u pitanju socijalistička samoupravna Jugoslavija, reč je o potpuno novoj društvenoj situaciji i stvarnosti, jer je za razliku od kapitalističkog društva i socijalizma zasnovanog na državnoj svojini sredstava za proizvodnju, radnik po našem Ustavu gospodar sredstava za proizvodnju, društvenog proizvoda i dohotka. Samim tim postalo je neophodno da se, počev od svojine društvenih sredstava do svih ostalih pravnih kategorija i instituta, ponovo definišu pojmovi koji izražavaju novu suštinu odnosa medju ljudima u društvu u kome interesi radničke klase određuju ciljeve i pravce društvenih promena"(Kiro Gligorov, Udruženi rad-zakonsko i samoupravno uređivanje odnosa, časopis "Privreda i pravo", dvobroj 7/8, 1978, str.10).

"Radnici u osnovnim organizacijama udruženog rada treba da budu nosioci udruživanja rada i sredstava u šire samoupravne oblike na bazi njihovih zajedničkih interesa i potreba, njihove međusobne zavisnosti i povezanosti u procesu rada, ostvarivanja medjusobno usklađenih zajedničkih planova i programa razvoja, uz stjecanje i raspodjelu zajedničkog prihoda i dohotka" (cit.XI Kongres SKJ, str.112).

15) Član 336. ZUR-a.

vna prava i odlučuju o drugim pitanjima svog društveno-ekonomskog položaja. 16) Time je jasno izražena samoupravna i društveno-ekonomska suština tog temeljnog oblika organiziranja udruženog rada. To se mora izraziti u organizaciji i promjenama organizacije svakog OOUR-a. Određena su obilježja koja mora imati OOUR. Ona su ujedno uvjeti za organiziranje OOUR-a u svakoj situaciji udruživanja rada, pa tako i u procesu promjena organizacije OOUR-a. Osnovna organizacija:

- mora činiti radnu cjelinu,
- rezultati zajedničkog rada radnika u toj radnoj cjelini moraju se moći izraziti kao vrijednost u radnoj organizaciji ili na tržištu i
- radnici u toj radnoj cjelini moraju moći ostvarivati svoja društveno-ekonomska i druga samoupravna prava. 17)

Zbog prirode OOUR-a zakon je njegovo organiziranje utvrdio kao obvezu radnika. Naime, OOUR nije samo osnovni oblik udruženog rada već je on i osnovica udruživanja rada i sredstava i osnovna samoupravna zajednica radnika u kojoj oni osnivaju delegaciju radi udjela u obavljanju funkcija skupština društveno-političkih zajednica. 18)

Dakle, pravo je i dužnost radnika u svakom dijelu radne pa i osnovne organizacije, u kojem su ispunjeni naprijed spomenuti uvjeti, da organiziraju OOUR. No, ovi bi se uvjeti mogli u praksi različito tumačiti što bi osporavalo proces razvoja udruženog rada. Zbog toga je zakon u izvjesnom smislu definirao te uvjete, određujući:

16) Član 13/2. ZUR-a.

"Radnik s njegovim pravom na rad društvenim sredstvima i pravom da raspolaže uslovima i plodovima svog rada, a u tome posebno svojim dohotkom, predstavlja nezamenljivog činioca socijalističkih samoupravnih odnosa. U ovom pravu radnika sadržana je materijalna osnova njegove ekonomske i društvene pozicije i moći. Bez ovog prava on bi ostao najamni radnik, a s njim on probija tu, za radnika, do iskustva Jugoslavije, nesavladivu barijeru najamnih radnih odnosa" (Kiro Gligorov, Udruženi rad - zakonsko i samoupravno uređivanje odnosa, časopis "Privreda i pravo" dvobroj 7/8, 1978, str. 14).

17) Član 320. ZUR-a.

18) Član 14. ZUR-a. Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske utvrdio je nužnost izgradjivanja takvih osnovnih organizacija udruženog rada, koje će biti ne samo temeljni oblik društvene organizacije rada nego i temeljni oblik ostvarivanja samoupravnih prava radnika i izvorište izgradnje političkog sistema samoupravne demokracije. Upravo stoga izgradnja udruženog rada ne može bi-

- da radnu cjelinu čini dio društvenog rada u radnoj organizaciji u kome su radnici neposredno povezani jedinstvenim procesom rada i time u radu međusobno zavisni i u kome ostvaruju zajednički rezultat rada,
- da se rezultat rada radnika može samostalno izraziti kao vrijednost ako je taj dio radne organizacije sposoban ostvarivati ukupni prihod i stjecati dohodak na način i pod uvjetima utvrđenim zakonom,
- da radnici mogu ostvarivati svoja društveno-ekonomska i druga samoupravna prava ako u tom dijelu radne organizacije mogu zajedno i ravnopravno upravljati radom i poslovanjem, udruživati rad i sredstva, upravljati dohotkom, uredjivati radne odnose, sudjelovati u ostvarivanju funkcija samoupravnih interesnih zajednica, mjesnih zajednica i društveno-političkih zajednica. 19)

Radnici ne mogu organizirati OOUR ako nisu ispunjeni svi spomenuti uvjeti, zatim ne mogu organizirati OOUR od više dijelova procesa rada ako svaki dio za sebe može biti organiziran kao OOUR i u slučaju da u radnoj organizaciji ne postoje uvjeti da se od dijelova radne organizacije organiziraju najmanje dvije osnovne organizacije. 20)

Dakle, radnici moraju organizirati OOUR u svakom dijelu radne pa i osnovne organizacije ako su ispunjeni navedeni uvjeti. 21) Oni moraju udružiti organizirane OOUR-e u radnu organizaciju, u skladu s propisanim uvjetima za udruživanje u radnu organizaciju. Sve to mora se imati u vidu u analizi i utvrđivanju mogućih i potrebnih promjena u organizaciji OOUR-a.

Naime, u vezi s tim važno je imati u vidu činjenicu da jednom organiziran udruženi rad u OOUR-u i radnoj organizaciji nije statičan oblik organiziranja. On je objektivno nužno izložen ekonomskim

ti kratkoročan i kampanjski zadatak, nego trajan proces. Na njegovoj izgradnji treba stalno raditi, polazeći od saznanja da je izgradnja udruženog rada dinamičan i kontinuirani proces dugoročnog karaktera (cit. Peti kongres SSH, str. 174).

19) Član 321 - 323. ZUR-a.

20) Član 325. ZUR-a.

21) Osmi kongres SKH istakao je potrebu zalaganja da radnici ostvaruju svoja prava i dužnosti u organiziranju osnovne organizacije udruženog rada u svakoj radnoj cjelini gdje za to postoje uvjeti i da se tako ostvaruju mogućnosti da oni budu nosioci udruživanja i odlučivanja (cit. Osmi kongres SKH, str. 19).

i društvenim zakonitostima razvoja, 22) Zakon utvrđuje pravo i dužnost radnika da provedu odgovarajuće promjene u organiziranim OOUR-ima odnosno radnoj organizaciji ako se izmijene ili prestanu postojati spomenuti uvjeti za organiziranje OOUR-a uslijed promjena:

- u materijalnoj osnovi rada,
- tehnološko-tehničkim i prirodnim uvjetima rada,
- proizvodnoj orijentaciji i
- mjestu obavljanja djelatnosti. 23)

Prema tome ako kritička analiza postojećeg stanja stanovitog OOUR-a istakne argumente koji očito dokazuju da se u OOUR-u izražavaju spomenute pretpostavke koje daju osnovu za provedbu promjene u njezinoj organizaciji, mora se pokrenuti postupak izvodjenja tih promjena. To bi mogao biti slučaj ako analiza postojećeg stanja pokaže:

- nužnost specijalizacije u okviru ukupne uslužne djelatnosti OOUR-a,
- mogućnost bržeg i uspješnijeg samoupravno-ekonomskog razvoja specijaliziranih djelatnosti u zasebnim OOUR-ima,
- potrebu za organiziranjem OOUR-a iz odredjenog dijela sadašnjeg OOUR-a koji će razvijati komplementarnu proizvodnju s uslužnim djelatnostima,
- neophodnost dovodjenja u sklad samoupravne organizacije udruženog rada i samoupravljanja s povećanjem opsega djelatnosti i brojem udruženih radnika,
- potrebu racionalnijeg samoupravnog i dohodovnog organiziranja poslovnih funkcija i podfunkcija i njihovog većeg prilagodjavanja razvoju djelatnosti OOUR-a,

Sve ove pretpostavke za promjenu organizacije OOUR-a imaju razvojni karakter, u konkretnom slučaju bile bi posljedica zahtjeva za

22) U tom smislu Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske naglašava potrebu da se trajno prate, iniciraju, pomažu i stvaraju politički i drugi uvjeti za organizacijske promjene koje idu u pravcu adekvatnije izgradnje sistema udruženog rada; zatim da se udruživanje rada i sredstava ostvaruje kao kontinuirani proces, te da se udruživanje provodi na temelju svestranih analiza i sagledanih potreba i mogućnosti uz respektiranje tih potreba i mogućnosti (cit. Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, str. 175).

23) Član 326. ZUR-a.

razvoj udruženog rada u postojećem OOUR-u.²⁴⁾

Ističemo da organiziranje OOUR-a nije samo (ili ne bi smjelo biti samo) u sferi interesa radnika i nije samo pitanje prava i dužnosti radnika u stanovitom OOUR-u. To je pitanje i od šireg društvenog interesa, a napose svih radnika u OOUR-u i njihove sindikalne organizacije. U tome je razlog što je ZUR utvrdio da su radnici, odnosno sindikat ili organ upravljanja u OOUR-u, dužni dati inicijativu za organiziranje OOUR-a i sazvati zbor radnika dijela radne ili osnovne organizacije u kojem smatraju da postoje uvjeti za organiziranje OOUR-a. Sasvim je izvjesno da ti uvjeti mogu biti posljedica zahtjeva za razvoj i s tim u vezi potrebe za promjenom organizacije postojećeg OOUR-a. 25)

Ako radnici na tom zboru ocijene da postoje ranije spomenuti uvjeti za organiziranje OOUR-a, referendumom donose odluku o organiziranju OOUR-a koja mora sadržavati:

- naznaku dijela radne odnosno osnovne organizacije koji se organizira kao osnovna organizacija,
- delatnost koju će obavljati novoorganizirana osnovna organizacija,
- ime osobe ovlaštene za podnošenje prijave za upis predbilježbe te odluke u sudski registar.²⁶⁾

24) *Objektivna je zakonitost razvoja svih društveno-ekonomskih kategorija, pa i ne samo njih, u samoupravnom socijalizmu. Živjeli bismo u iluziji, kazao je E. Kardelj, ako bismo mislili da je moguće jednom zauvijek dati formulu i recept za idealno samoupravno socijalističko društvo ili da je pobjedu samoupravljanja moguće izvojevati samo u jednoj bitci. Naprotiv, razvoj samoupravljanja bit će bitka i napor čitave jedne epohe, bitka interesa i prakse radnog čovjeka zajedno sa stvaralačkim naporom najnaprednije ideologije, nauke i politike (E. Kardelj, Osnovni uzroci i pravci ustavnih promjena, str. 9, izdanje Izdavački centar "Komunist", Beograd, 1973).*

25) *Od posebnog je značaja aktivnost organizacija sindikata na organiziranju osnovnih organizacija udruženog rada kao radnih cjelina i dijelova procesa rada, kao i njihova udruživanja u radnu organizaciju jer je to pretpostavka za uspostavljanje i funkcioniranje dohodovnih odnosa u udruženom radu (cit. Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, str. 64).*

26) Član 328. ZUR-a.

Odluka o organiziranju OOUR-a dostavlja se svim OOUR-ima u radnoj organizaciji, i to na način kako je to utvrđeno statutom, ili se ona dostavlja predsjednicima radničkih savjeta odnosno zborova radnika, i to u roku od osam dana od dana donošenja odluke.

Od vremena donošenja odluke o organiziranju OOUR-a do pravovaljanosti te odluke ne mogu se protivno volji radnika koji su odluku donijeli poduzimati mjere ili donositi odluke kojima bi se mijenjala prava, obveze i odgovornosti tih radnika. 27)

Pravovaljanošću odluke o organiziranju OOUR-a radnici stječu pravo da zaključe samoupravni sporazum o udruživanju rada u OOUR-u, a o tom smo ranije govorili. Nakon zaključenja ovog sporazuma radnici biraju radnički savjet ako u OOUR-ima ima 30 i više radnika, donose statut OOUR-a, a ovlaštena osoba podnosi u roku od 15 dana zahtjev za upis u sudski registar. 28)

Prema tome ako se izvodi promjena u organizaciji OOUR-a kao zahtjev utvrđenog samoupravno-ekonomskog razvoja, spomenuti postupak u cilju donošenja odluke o organiziranju novih OOUR-a moraju provesti radnici svakog dijela postojećeg OOUR-a koji će se organizirati kao novi OOUR.

Ukazujemo na činjenicu da radnici odmah nakon donošenja odluke o organiziranju OOUR-a s radnicima ostalih OOUR-a u radnoj organizaciji mogu osnovati komisiju na delegatskoj osnovi koja izradjuje prijedlog za rasporedjivanje sredstava, prava i obveza na novo-organizirane OOUR-e. Ako se u roku od osam dana od donošenja odluke o organiziranju OOUR-a ne osnuje komisija ili se ne postigne suglasnost o prijedlogu, radnici koji organiziraju OOUR izradjuju sami prijedlog za rasporedjivanje sredstava prava i obveza i dostavljaju ga OOUR-ima u radnoj organizaciji. 29) U vezi s tim isti-

27) Član 330/3. ZUR-a. *Konstituiranje OOUR-a smatra se dijelom integralnog procesa udruživanja rada i sredstava pa u vezi s tim može nastupiti spor u okviru radne organizacije. U tom sporu učestvuju, pored zainteresiranih radnika, i drugi radnici radne organizacije, odnosno OOUR-a u njenom sastavu, a konačnu odluku o tome da li postoje uvjeti za konstituiranje OOUR-a donosi sud udruženog rada (dr A. Fira i drugi, Teorijske osnove i sistem udruženog rada, str. 13, izdanje Novinsko-izdavačko preduzeće "Delta pres", Beograd, 1977).*

28) Član 331. ZUR-a.

29) Član 332. ZUR-a. *Društveno i ekonomski najznačajniji i najkomplikiraniji moment procesa konstituiranja OOUR-a je rasporedjivanje sredstava, prava i obveza na OOUR-e, što je u praksi poznato kao utvrđjivanje diobne bilance. I ovaj složen posao nalazi se u rukama samih radnika (dr A. Fira, cit. Teorijske osnove i sistem udruženog rada, str. 13).*

čemo zakonsku obvezu između OOUR-a po osnovi minulog rada uloženo u sredstva koja se raspoređuju OOUR-ima. Pored toga, radnici mogu sporazumno utvrditi i druge osnove. Pitanje raspoređivanja sredstava, prava i obveza spominjemo zbog toga što je izvjesno da ono iziskuje i dosta složenog samoupravnog djelovanja i stručnog rada u procesu promjena organizacije svakog OOUR-a. 30)

4. UDRUŽIVANJE ORGANIZIRANIH OSNOVNIH ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U RADNU ORGANIZACIJU

Izvedena analiza stanja i procjena mogućeg samoupravno-ekonomskog razvoja stanovitog OOUR-a može ukazivati na potrebu da se novoorganizirani OOUR-i u procesu promjene organizacije sadašnjeg OOUR-a udruže u novu radnu organizaciju. U tom slučaju mora se i taj aspekt udruživanja u procesu promjene organizacije OOUR-a analizirati.

U vezi s tim valja istaći princip da osnovna organizacija ne može postojati samostalno izvan radne organizacije. Jer, ona je osnovica za udruživanje rada i sredstava u radnu organizaciju, složenu organizaciju udruženog rada i druge oblike udruživanja rada i poslovne suradnje, samoupravno interesno organiziranje i osnovica društvenog planiranja. To znači, ako se promjenom organizacije stanovitog OOUR-a organiziraju novi OOUR-i, oni mogu ostati udruženi u radnoj organizaciji u kojoj su se zatekli, a mogu se udružiti u novu ili drugu postojeću radnu organizaciju. U odlučivanju o tome mora se respektirati priroda radne organizacije koju je ZUR odredio njezinim definiranjem.

Radna organizacija koja u svom sastavu ima osnovne organizacije jest samostalna samoupravna organizacija radnika povezanih zajedničkim interesima u radu i organiziranih u osnovne organizacije u njezinom sastavu. 31) Iz ovoga proizlazi da je "zajednički in-

30) S tim u vezi su slučajevi, kako je to istakao Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, centralizacije sredstava za proširenje materijalne osnove rada, bez unaprijed dogovorenih programa razvoja, koji su uzrok pojave izvlašćivanja OOUR-a i prenošenja njihovih neotudjivih funkcija na razinu radnih i složenih organizacija (cit. Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, str. 176).

31) Član 346. ZUR-a. "Socijalističko samoupravljanje, mada je i u društveno-ekonomskom uređenju i u društveno-političkom sistemu kao svog istorijskog prethodnika i preduslov imalo decentralizaciju, nikako se ne sme shvatiti kao nekakav oblik atomizacije društva. Ne samo što decentralizacija još nije samoupravljanje, već u najboljem slučaju njegova pretpostavka, nego se stalno mora imati u vidu da ni samoupravna decentralizacija nije sama sebi

teres radnika u radu" temeljni uvjet za udruživanje OOUR-a u određenu radnu organizaciju. Međutim, pitanje je u kakvom obliku i sadržaju se taj interes mora izražavati i kako se utvrđuje. To je značajno za opredjeljenje radnika i samoupravno-ekonomsku relevantnost udruživanja OOUR-a u stanovitu radnu organizaciju. U vezi s tim potrebno je polaziti od gledišta da su radnici povezani zajedničkim interesima u radu u radnoj organizaciji:

- u kojoj su osnovne organizacije međusobno povezane procesom rada ili drugim zajedničkim interesima u ostvarivanju zajedničkog rezultata rada i
- kada je njihov udio u radu radne organizacije uvjet da bi radna organizacija mogla uspješno ostvarivati radom radnika u njoj djelatnost za čije je obavljanje osnovana.

Razumljivo je da se spomenute pretpostavke za utvrđivanje povezanosti radnika OOUR-a zajedničkim interesima u radu u radnoj organizaciji moraju uzimati u obzir i u slučaju promjene organizacije OOUR-a organiziranjem više novih OOUR-a iz njezinih dijelova. To naročito vrijedi ako analiza stanja poslovnih i dohodovnih odnosa stanovitog OOUR-a i drugih OOUR-a u radnoj organizaciji pokazuje da je povezanost radnika OOUR-a zajedničkim interesima u radu u radnoj organizaciji vrlo slaba. Na primjer, ima slučajeva u praksi da je ona toliko slaba da dovodi u pitanje osnovanost udruživanja stanovitog OOUR-a u određenoj radnoj organizaciji. To je najčešće zbog nedovoljne povezanosti OOUR-a procesom rada u ostvarivanju zajedničkog rezultata rada i međusobno zavisnog udjela u radu radne organizacije kao cjeline. 32)

Naprotiv, procjena samoupravnog ekonomskog razvoja novoorganiziranih OOUR-a, koji bi nastali promjenama organizacije postojećeg OOUR-a, može izraziti nesumnjivo visok stupanj poslovnog i dohodovnog zajedništva. Na primjer, montažna djelatnost na području jake struje jednog OOUR-a, montažna djelatnost na području slabe struje drugog OOUR-a, te proizvodnja njima odgovarajućih proizvoda za montažu trećeg OOUR-a, izražavaju zaokruženost tehničko-

svrha. Ona će imati pun istorijski smisao jedino ako u istorijskom procesu bude pretpostavka novoj samoupravnoj integraciji" (Dr A. Fira, cit. Teorijske osnove i sistem udruž. rada, str. 17).

32) "Osnovu udruživanja i povezivanja osnovnih organizacija i drugih oblika udruženog rada čine njihovi ekonomski i drugi interesi te njihova ekonomska međuzavisnost u procesu reprodukcije na jedinstvenom jugoslavenskom tržištu" (cit. Deseti kongres SKJ, dokumenti, str. 195).

tehnološke cjeline koja može biti osnova djelatnosti radne organizacije. Ona može povezivati radnike OOUR-a zajedničkim interesima. Osnovne organizacije bit će međusobno povezane procesom rada u ostvarivanju zajedničkog rezultata rada i njihov udio u radu radne organizacije izrazit će uvjet uspješnog ostvarivanja djelatnosti radne organizacije kao cjeline.33)

Dakle, ako se radnici, nakon izvedenih promjena u organizaciji OOUR-a i organiziranih novih OOUR-a, opredijele za udruživanje u novu radnu organizaciju, a ne udruživanje u postojeću radnu organizaciju, moraju provesti postupak konstituiranja nove radne organizacije. Tome radu mogu pristupiti nakon zaključivanja samoupravnih sporazuma o udruživanju rada radnika u osnovnim organizacijama, donošenja statuta osnovnih organizacija i izbora radničkih savjeta osnovnih organizacija. 34) Konstituiranje radne organizacije sastoji se od:

- zaključenja samoupravnog sporazuma o udruživanju u radnu organizaciju,
- izbora radničkog savjeta u radnoj organizaciji,
- imenovanja vršioca dužnosti poslovnog organa. 35)

Prema tome, radnici novoorganiziranih OOUR-a u procesu konstituiranja radne organizacije, najprije referendumom zaključuju samoupravni sporazum kojim udružuju OOUR-e u radnu organizaciju, zatim na temelju toga sporazuma i zakona biraju radnički savjet, a radnički savjet imenuje vršioca dužnosti poslovnog organa koji u roku od 15 dana od izvršenog konstituiranja podnosi prijavu za upis konstituiranja radne organizacije u sudski registar. I na kraju, najkasnije u roku od šest mjeseci od dana zaključenja samoupravnog sporazuma o udruživanju u radnu organizaciju radnici

33) "Zalažući se za udruživanje osnovnih organizacija udruženog rada u radne organizacije po osnovi dohodovne povezanosti i međusobnog zajedništva, organizacije sindikata pridonijet će eliminiranju uzroka koji vode uspostavljanju i jačanju centralne vlasti na razini radne organizacije i pridonijeti stvaranju realnih uvjeta da osnovna organizacija udruženog rada u punoj mjeri postane temeljna organizacija u ekonomskom, samoupravnom i političkom sistemu" (cit. Peti kongres Saveza sindikata Hrvatske, str.164).

34) Član 368. ZUR-a.

35) Član 371. ZUR-a.

OOUR-a referendumom donose statut radne organizacije.³⁶⁾ U potrebnom vremenu nakon zaključenja samoupravnog sporazuma o udruživanju u radnu organizaciju radnici OOUR-a rješavaju pitanje osnivanja radne zajednice za obavljanje poslova od zajedničkog interesa.

Ako je bivši OOUR bio u radnoj organizaciji udruženoj u složenu organizaciju udruženog rada (SOUR), radnici novoorganiziranih OOUR-a, nakon konstituiranja nove radne organizacije, morali bi riješiti pitanje njezinog udruživanja u SOUR. 37)

Osnovano se može pretpostaviti da udruživanje u SOUR ne bi dolazilo u pitanje, i to zbog toga što bi mogući samoupravno-ekonomski razvoj novih OOUR-a i nove radne organizacije vjerojatno izražavao potrebu za njihovim egzistiranjem u tom obliku udruživanja rada i sredstava. I u vezi s tim izvjesno je da bi samoupravni sporazum o udruživanju rada i sredstava radnih organizacija u taj SOUR omogućavao pristupanje tom sporazumu nove radne organizacije ako radnici OOUR-a prihvate ciljeve, prava i obveze što iz sporazuma proizlaze.

Medjutim, svaka od mogućih promjena u organizaciji OOUR-a zahtijeva odgovarajuće i dopustivo samoupravno djelovanje u smislu rješavanja prestanka njegovog statusa u radnoj organizaciji i uspostavljanje novog statusa i samoupravno-ekonomskih odnosa novoorganiziranih OOUR-a unutar postojeće ili nove radne organizacije. Sve su to pitanja koja imaju naglašeni organizacijsko-ekonomski karakter, ali i pravni, jer se moraju rješavati u okvirima i granicama koje je odredio zakon.³⁸⁾ U pogledu mogućih načina udruživanja novoorganiziranih OOUR-a u radnu organizaciju ističemo nekoliko konstatacija.

Prvo, promjene u organizaciji OOUR-a u smislu da se iz njegovih dijelova organiziraju novi OOUR-i i udruže u istu ili novu radnu organizaciju mogu se izvesti "samoupravnim sporazumom o promjenama u organiziranju radne organizacije" koji usvajaju referendumom radnici postojećih i novih OOUR-a u radnoj organizaciji. Odluke radnika u organiziranju novih OOUR-a jesu sastavni dio spomenutog samoupravnog sporazuma.³⁹⁾

37) Osnovni uvjet za formiranje SOUR-a jeste ostvarenje dohodovne povezanosti i osiguranje samoupravnih i drugih društveno-ekonomskih prava radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada (dr A. Fira, cit. Teorijske osnove i sistem udruženog rada, str. 25).

38) O tome Tiošav Velimirović, Promjene u organiziranju radne organizacije, "Informator", br. 2609/79. i Upis u sudski registar promjena u organiziranju radne organizacije, "Informator", br. 2630/79.

39) Član 376/1. ZUR-a.

Drugo, promjene u organizaciji OOUR-a u smislu da se iz njegovih dijelova organiziraju novi OOUR-i i udruže u istu ili novu radnu organizaciju mogu se izvesti donošenjem referendumom "odluke o organiziranju OOUR-a" i potom usvajanjem referendumom "samoupravnog sporazuma o udruživanju OOUR-a" u istu radnu organizaciju. U slučaju udruživanja OOUR-a u novu radnu organizaciju radnici svakog OOUR-a moraju najprije donijeti "odluku o izdvajanju OOUR-a" iz sastava radne organizacije u kojoj se nalazio bivši OOUR. 40)

Treće, promjene u organizaciji OOUR-a u smislu da se iz njegovih dijelova organiziraju novi OOUR-i i udruže u novu radnu organizaciju mogu se izvesti i tako što radnici postojećeg OOUR-a donesu referendumom "odluku o izdvajanju osnovne organizacije iz sastava radne organizacije", time da izdvojeni OOUR postane radna organizacija bez OOUR-a u svojem sastavu.41) Nakon toga radnici u određenim dijelovima te nove radne organizacije referendumom donesu "odluke o organiziranju OOUR-a" i zatim referendumom zaključče "samoupravni sporazum o udruživanju OOUR-a u radnu organizaciju".42) Time oni zapravo transformiraju radnu organizaciju bez OOUR-a u radnu organizaciju s OOUR-ima.

5. SAMOUPRAVNO DJELOVANJE I STRUČNI RAD U PROCESU PROMJENA ORGANIZACIJE OSNOVNE ORGANIZACIJE UDRUŽENOG RADA

Svaki od ranije spomenutih načina promjena organizacije OOUR-a ima različiti postupak, samoupravno djelovanje i poseban krug sudionika. Zatim, svaki od spomenutih načina promjena organizacije OOUR-a ima svoje pozitivne i negativne strane u odnosu na tempo izvodjenja, racionalnost i uspješnost postupka te vrijeme u kojem se može izvesti. Otuda potreba da se u konkretnom slučaju ocijeni priroda svakog od spomenutih načina promjena organizacije OOUR-a u odnosu na prednosti koje ona omogućava i da se opredijeli za jedan od najpovoljnijih. U tom cilju dajemo pregled mogućih radnji koje, prema ranije spominjanim odredbama ZUR-a, moraju biti provedene da bi se izvela promjena organizacije OOUR-a.

5.1.Promjene organizacije OOUR-a samoupravnim sporazumijevanjem u radnoj organizaciji

U primjeni ovog načina promjena organizacije OOUR-a radnici svih OOUR-a u radnoj organizaciji, referendumom u svakom OOUR-u, usvajaju samoupravni sporazum o promjenama u organiziranju radne organizacije. Tim sporazumom uređuju slijedeća pitanja:

40) Član 328, 338. i 371. ZUR-a.

41) Član 338. i 339. ZUR-a.

42) Član 320. i 376. ZUR-a.

- koji se dijelovi postojećeg OOUR-a organiziraju kao zasebni OOUR-i,
- koje će osnovne djelatnosti obavljati svaki od OOUR-a koji se organiziraju,
- nazivi OOUR-a koji se organiziraju i gdje će im biti sjedišta,
- suglasnost da se OOUR-i koji se organiziraju udružuju u novu radnu organizaciju i statusna obilježja te nove radne organizacije,
- raspored i način rasporedjivanja sredstava, prava i obveza za novoorganizirane OOUR-e,
- uređjivanje ili način uređjivanja prava i obveza dotadašnjeg OOUR-a u radnoj organizaciji.

Sastavni dijelovi ovog sporazuma bile bi odluke radnika u organiziranju novih OOUR-a.

Samoupravni sporazum o promjenama u organiziranju radne organizacije smatrao bi se usvojenim ako bi se za njega referendumom izjavila većina radnika svakog OOUR-a u radnoj organizaciji. U protivnom, samoupravni sporazum ne bi bio usvojen i na ovaj način se ne bi mogla izvesti promjena organizacije OOUR-a.

Valja istaći da je to skraćeni način izvodjenja promjena organizacije OOUR-a, vrlo racionalan i zahtijeva najmanje vremena za izvođenje. Njegova je negativna strana što je nesiguran u pogledu ishoda referenduma o usvajanju sporazuma. Ako referendumom ne uspije, sav rad oko priprema promjene organizacije ne bi dao odgovarajući rezultat u vezi s promjenom organizacije OOUR-a.

5.2. Promjene organizacije OOUR-a organiziranjem novih OOUR-a u određenim njezinim dijelovima

U primjeni ovog načina promjena organizacije OOUR-a u svakom dijelu OOUR-a, za koji se pretpostavlja da ima zakonske uvjete da se organizira kao OOUR, provode se određene radnje i približno u slijedećem redoslijedu:

- Radnički savjet OOUR-a daje inicijativu da se određeni dijelovi osnovne organizacije organiziraju kao OOUR-i i predlaže sazivanje zborova radnika tih dijelova osnovne organizacije radi razmatranja uvjeta za organiziranje OOUR-a.
- Ocjenjuje se na zboru radnika određenih dijelova osnovne organizacije da li postoje uvjeti koje zakon određuje za organiziranje OOUR-a. Ako se utvrdi postojanje uvjeta, zbor utvrđuje prijedlog odluke zakonskog sadržaja o organiziranju OOUR-a. Istovremeno zbor donosi odluku o raspisivanju referenduma radi donošenja odluke o organiziranju OOUR-a, imenuje komisiju za provedbu referenduma i imenuje komisiju za izradu spiska radnika koji imaju pravo odlučivanja na referendumu.

- Provedba referenduma odredjenog dana u svakom dijelu osnovne organizacije u kojem je utvrdjen prijedlog odluke o organiziranju OOUR-a. Na referendumu se donosi odluka o organiziranju OOUR-a, time da se za nju mora izjasniti više od polovine ukupnog broja svih radnika u dijelu koji se organizira kao OOUR.
- Ako je odluka o organiziranju OOUR-a donesena, dostavlja se na siguran način, a to znači uz potvrdu u kojoj će se označiti datum uručenja odluke i potpis osobe ovlaštene za primitak, svim OOUR-ima u radnoj organizaciji. Odluka se dostavlja predsjednicima radničkih savjeta odnosno zborova radnika, i to u roku od osam dana od dana njezina donošenja. Osnovne organizacije kojima je odluka dostavljena mogu u roku od 30 dana od uručenja odluke pokrenuti spor pred sudom udruženog rada u pogledu postojanja uvjeta za organiziranje OOUR-a. 43) Odluka o organiziranju OOUR-a pravovaljana je istekom roka od 30 dana od uručenja OOUR-ima u radnoj organizaciji ili pak donošenjem pravomoćne odluke suda da postoje uvjeti za organiziranje ako je spor bio pokrenut.
- Nakon što je provedeno dostavljanje odluke o organiziranju OOUR-a svim OOUR-ima u radnoj organizaciji, podnosi se prijava nadležnom sudu za upis u sudski registar predbilježbe odluke o organiziranju OOUR-a, a najkasnije u roku od 15 dana od dana donošenja odluke. Time se osigurava postojanje prava da se protivno volji radnika, koji su donijeli odluku o organiziranju OOUR-a, ne mogu do pravovaljanosti te odluke poduzimati mjere ili donositi odluke kojima bi se mijenjala prava, obveze i odgovornosti tih radnika. 44)
- Radnici u dijelovima koji su donijeli odluke o organiziranju OOUR-a osnivaju komisiju od delegata svih dijelova procesa rada koja priredjuje nacrt samoupravnog sporazuma o udruživanju rada radnika u OOUR.
- Nakon što je odluka o organiziranju OOUR-a pravovaljana, sazivaju se i održavaju zborovi radnika u svakom novom OOUR-u radi utvrđivanja prijedloga samoupravnog sporazuma o udruživanju rada radnika u OOUR-u. Istovremeno radnici na zboru donose odluku o raspisivanju referenduma za donošenje samoupravnog sporazuma o udruživanju rada i imenuju komisiju za provedbu referenduma.
- Odredjenog dana provodi se referendum o donošenju samoupravnog sporazuma o udruživanju rada i objavljuju rezultati referenduma. Zatim se pribavljaju pismene izjave radnika o prihvaćanju samoupravnog sporazuma o udruživanju rada radnika u OOUR.

43) Član 330/2. ZUR-a.

44) Član 330/3. ZUR-a.

- Zatim, saziva se i održava zbor radnika svakog novoorganiziranog OOUR-a radi konstituiranja zbora ili raspisivanja izbora za izbor delegata u radnički savjet OOUR-a. Istovremeno se na zboru imenuje komisija za provedbu izbora, komisija za utvrđivanje biračkog spiska radnika koji imaju pravo glasa za izbor delegata u radnički savjet i komisija za pripremu nacrtata statuta OOUR-a.
- Odredjenog dana provode se izbori za radnički savjet OOUR-a (ako postoje uvjeti za njegovo postojanje) i objavljuju rezultati izbora.
- Saziva se i održava sjednica radničkog savjeta u svakom novoorganiziranom OOUR-u radi konstituiranja radničkog savjeta. Na istoj sjednici utvrđuje se prijedlog statuta OOUR-a i donosi odluka o raspisivanju referenduma za donošenje statuta.
- Potom se organizira i provodi prethodna rasprava o prijedlogu statuta prije iznošenja na referendum.
- Odredjenog dana provodi se referendum o donošenju statuta OOUR-a i objavljuju se rezultati referenduma.
- Svi OOUR-i u radnoj organizaciji osnivaju komisiju na delegatskoj osnovi koja izradjuje prijedlog za rasporedjivanje imovine, prava i obveza na novoorganizirane OOUR-e. Ako se u roku od osam dana od donošenja odluka o organiziranju OOUR-a ne osnuje komisija ili se ne postigne suglasnost o prijedlogu, radnici pojedinog novoorganiziranog OOUR-a izradjuju sami prijedlog za rasporedjivanje sredstava, prava i obveza i dostavljaju ga drugim OOUR-ima u radnoj organizaciji. 45)

Ako se na osnovi spomenutog prijedloga u roku od 60 dana od pravovaljanosti odluke o organiziranju OOUR-a ne zaključi samoupravni sporazum o rasporedjivanju sredstava, prava i obveza, svaki OOUR u radnoj organizaciji može u roku od 60 dana pokrenuti spor pred sudom udruženog rada. Ako pak se ne zaključi sporazum, a niti pokrene spor, društveni pravobranilac samoupravljanja dužan je u roku od narednih 30 dana dati inicijativu da se zaključi samoupravni sporazum. Ako se ni po toj inicijativi u roku od 60 dana ne zaključi samoupravni sporazum, društveni pravobranilac samoupravljanja dužan je u daljnjem roku od 15 dana pokrenuti postupak pred sudom udruženog rada radi donošenja odluke o rasporedu sredstava, prava i obveza.

- Slijedi priprema, organiziranje i provedba prethodne rasprave u svakom novoorganiziranom OOUR-u o razmatranju uvjeta za izdavanje OOUR-a iz sastava radne organizacije. U tom smislu zaka-

zuju se i održavaju zborovi radnika u svakom novoorganiziranom OOUR-u. Ako se na zboru u OOUR-u u prethodnoj raspravi utvrdi postojanje zakonskih uvjeta za izdvajanje OOUR-a, utvrđuje se prijedlog odluke o izdvajanju OOUR-a iz radne organizacije i njezino udruživanje u novu radnu organizaciju. Odluka o izdvajanju i udruživanje u novu radnu organizaciju svakog novoorganiziranog OOUR-a mora sadržavati jedinstveni sadržaj sa svim statusnim podacima o novoj radnoj organizaciji u koju se udružuju OOUR-i. Istovremeno se na svakom zboru donosi odluka o raspisivanju referenduma za donošenje odluke o izdvajanju koja je na zboru utvrđena i imenuje komisija za provedbu referenduma.

- Odredjenog dana provodi se referendum o donošenju odluke o izdvajanju u svakom novoorganiziranom OOUR-u i potom objavljuju rezultati referenduma.
- Donesenu odluku o izdvajanju OOUR-a iz radne organizacije i njezino udruživanje u novu radnu organizaciju svaki novoorganizirani OOUR u roku od osam dana od dana donošenja mora dostaviti svim OOUR-ima u sastavu radne organizacije i radničkom savjetu radne organizacije. Osnovne organizacije i drugi ovlašteni organi i organizacije koje smatraju da za izdvajanje OOUR-a ne postoje zakonom utvrđeni uvjeti mogu pokrenuti spor pred sudom udruženog rada u roku od 30 dana od dana uručenja odluke o izdvajanju. Ako sud udruženog rada nadje da ne postoje uvjeti za izdvajanje OOUR-a, poništiti će odluku o izdvajanju. Odluka o izdvajanju OOUR-a postaje pravomoćna istekom roka od 30 dana od dana uručenja drugim OOUR-ima, a ako je pokrenut spor, tada na dan donošenja pravomoćne odluke suda udruženog rada postoje uvjeti za izdvajanje.
- Nakon što svaki OOUR obavi sigurnu dostavu odluke o izdvajanju OOUR-a drugim OOUR-ima, uz odgovarajuće dokaze o dostavi, podnosi se registarskom sudu prijava za upis predbilježbe odluke o izdvajanju OOUR-a, i to u roku od 15 dana od dana donošenja odluke.
- Svaki OOUR, koji se izdvaja, dužan je do pravomoćnosti odluke o svom izdvajanju, sporazumno s drugim OOUR-ima i radnom organizacijom kao cjelinom, urediti način i uvjete izvršenja međusobnih prava i obveza koji su nastali do dana izdvajanja te pitanja eventualne naknade štete koja nastaje izdvajanjem. U tom cilju osniva se zajednička komisija svih OOUR-a u radnoj organizaciji koja izradjuje prijedlog za uređivanje prava i obveza. U vezi s tim svaki OOUR, koji se izdvaja, može pokrenuti spor pred arbitražom.

Ako odluka arbitraže ne predstavlja izvršni naslov, a radnici nisu zadovoljni odlukom, mogu u roku od 30 dana od dana dostavljanja odluke pokrenuti spor pred sudom udruženog rada. Do donošenja odluke arbitraže odnosno do pravovaljanosti sudske odluke OOUR se ne može izdvojiti iz sastava radne organizacije.

- Radnici OOUR-a koji su donijeli odluke o izdvajanju na delegatskoj osnovi osnivaju komisiju koja priredjuje nacrt samoupravnog sporazuma o udruživanju u novu radnu organizaciju. Nakon što ta komisija priredi nacrt samoupravnog sporazuma, organizira se prethodna rasprava o nacrtu u svim OOUR-ima. Na zborovima o prethodnoj raspravi radnici utvrđuju prijedlog samoupravnog sporazuma o udruživanju u radnu organizaciju i donose odluku o raspisivanju referenduma za donošenje tog sporazuma. Istovremeno imenuju komisiju za provedbu referenduma u svakom OOUR-u.
- Ođredjenog dana provodi se referendum u svakom OOUR-u o usvajanju samoupravnog sporazuma o udruživanju u novu radnu organizaciju i objavljuju se rezultati referenduma. Referendum je uspio ako se za samoupravni sporazum o udruživanju u radnu organizaciju izjasnilo više od polovice ukupnog broja radnika u najmanje dva OOUR-a.
- Nakon zaključenja samoupravnog sporazuma o udruživanju u radnu organizaciju radnici OOUR-a, u skladu s tim samoupravnim sporazumom, raspisuju i provode izbore za delegate u radnički savjet nove radne organizacije.
- Nakon provedenih izbora za delegate u radnički savjet nove radne organizacije saziva se i održava sjednica radničkog savjeta radi konstituiranja radničkog savjeta. Na istoj sjednici radničkog savjeta imenuje se vršilac dužnosti poslovnog organa radne organizacije. Može se provesti i izbor članova izvršnog organa, u skladu sa samoupravnim sporazumom o udruživanju u radnu organizaciju.
- Vršilac dužnosti poslovnog organa podnosi najkasnije u roku od 15 dana od dana provedbe svih radnji konstituiranja radne organizacije, prijavu za upis konstituiranja u sudski registar.

Registracijom konstituiranja radne organizacije u sudski registar obavljena je posljednja radnja u procesu pravnog i samoupravno-ekonomskog djelovanja u procesu promjena organizacije OOUR-a u smislu organiziranja novih OOUR-a iz njegovog sastava i udruživanja novoorganiziranih OOUR-a u novu radnu organizaciju.

5.3. Promjene organizacije OOUR-a njegovim izdvajanjem iz radne organizacije i konstituiranjem kao radne organizacije

U primjeni ovog načina promjene organizacije OOUR-a radnici tog OOUR-a provode postupak samoupravnog odlučivanja o izdvajanju OOUR-a iz radne organizacije i njegovo konstituiranje u zasebnu radnu organizaciju.

Postupak izdvajanja OOUR-a iz radne organizacije i njegovo organiziranje kao radne organizacije izvodi se analogno prikazom postupka u prethodnom tekstu pod 5.2.

Dakle, najprije bi se OOUR izdvojio iz radne organizacije u zasebnu radnu organizaciju bez osnovnih organizacija u svom sastavu. Nakon toga bi se u odgovarajućim dijelovima te radne organizacije organizirali OOUR-i u postupku kako je prikazano pod 5.2.

6. ZAKLJUČNE KONSTATACIJE

Osnovna organizacija udruženog rada temeljni je oblik udruživanja rada, osnovna samoupravna zajednica radnika i osnovica sistema samoupravnog udruženog rada, društveno-političkog i samoupravno-ekonomskog sistema. Osnovna organizacija mora omogućiti ostvarivanje procesa oslobodjenja rada, pravo radnika na upravljanje društvenim sredstvima u udruženom radu i društveno-ekonomskim razvojem pravo radnika da sudjeluju u odlučivanju u skupštinskom sistemu i upravljanju drugim društvenim poslovima.

Koliko će se pravno-ekonomskim poretom definirani OOUR, svojom organizacijskom i funkcionalnom prirodom, izražavati u realnom životu, to zavisi od uvjeta u kojima je organiziran i u kojima egzistira. Uvjeti za njegovo organiziranje jesu Ustavom i ZUR-om utvrđeni. Osnovna organizacija mora biti radna cjelina da bi se u njoj mogao izražavati udruženi rad i razvijati proces oslobodjenja rada. Ona mora biti dohodovna cjelina da bi u njoj udruženi radnici mogli gospodariti sredstvima i rezultatima svoga rada. Ona mora biti samoupravna cjelina da bi u njoj udruženi radnici mogli ostvarivati samoupravne funkcije.

Pravom utvrđeni uvjeti za organiziranje osnovne organizacije imaju trajni karakter. Oni moraju postojati i kao uvjeti za njezino egzistiranje. Postojanje uvjeta za organiziranje osnovne organizacije je pretpostavka za njezin rad i razvoj i suprotno, njihov prestanak je pretpostavka za prestanak osnovne organizacije.

Samoupravno je pravo i dužnost radnika da provedu odgovarajuće promjene u organiziranoj osnovnoj organizaciji ako se izmijene ili prestanu postojati spomenuti uvjeti za njezino organiziranje i djelovanje. Promjene se mogu izraziti kao posljedica promjena u materijalnoj osnovi rada, tehničko-tehnoloških i prirodnih uvjeta rada, poslovne orijentacije i uvjeta obavljanja djelatnosti. U pravilu, društveno-ekonomski razvoj osnovne organizacije, što je u skladu s objektivnim zakonitostima samoupravnog socijalističkog društva, uzrokuje potrebe za promjenama u njezinoj organizaciji.

Utvrđivanje i praćenje postojanja uvjeta za organiziranje i djelovanje OOUR-a neotudjivo je samoupravno pravo i dužnost radnika koje oni moraju kontinuirano ostvarivati. Radnici to pravo ostvaruju u odredjenim oblicima samoupravnog djelovanja i donošenjem odredjenih samoupravnih općih akata.

Samoupravno djelovanje na promjenama organizacije OOUR-a je proces u kojem se nužno mora polaziti od prirode samoupravljanja u udruženom radu; to naročito što promjene u organizaciji OOUR-a trebaju osigurati razvoj samoupravljanja radnika.

S društveno-pravnog i ekonomskog gledišta samoupravljanje u udruženom radu je pravo na temelju kojega svaki radnik u OOUR-u ravnopravno s drugim radnicima, između ostalog, odlučuje o svom radu, o uvjetima i rezultatima rada, o vlastitim i zajedničkim interesima i o usmjeravanju društvenoga razvoja, ostvaruje vlast i upravlja drugim društvenim poslovima. Ta priroda samoupravljanja uvjetuje da su to istovremeno dužnosti i odgovornosti.

Radnici u OOUR-u ostvaruju samoupravljanje osobnim izjašnjavanjem, preko delegata, preko delegacija i delegata te ostvarivanjem samoupravne radničke kontrole. Medjutim, samoupravne odluke u procesu promjena organizacije OOUR-a radnici donose osobnim izjašnjavanjem.

Osobnim izjašnjavanjem radnici odlučuju o neotudjivom pravu na promjenu organizacije OOUR-a, i to referendumom, na zborovima radnika, potpisivanjem odnosno davanjem posebnih izjava u pismenom obliku i drugim oblicima osobnog izjašnjavanja utvrđenim zakonom, statutom ili samoupravnim sporazumom. O svim tim pitanjima osobnog izjašnjavanja radnika mora se osigurati prethodna rasprava na način utvrđen statutom. Smisao prethodne rasprave je u tom da se radnici informiraju o pitanjima koja će biti predmet odlučivanja i da se mogu angažirati na iznošenje mišljenja, prijedloga i primjedaba, a time i na stvaralačko djelovanje u pripremi pitanja za osobno izjašnjavanje. Uglavnom, sve odluke u procesu promjena organizacije OOUR-a radnici donose referendumom, a prethodno o njima raspravljaju na zborovima. O prihvatanju samoupravnog sporazuma o udruživanju rada u novi OOUR radnici će se izjasniti pismenom izjavom.

Izvjesno je da će radnici u procesu odlučivanja o promjenama organizacije OOUR-a djelovati i preko izabranih delegata u radničkim savjetima tako da će zajedno i ravnopravno utvrđivati stavove o radu delegata i davati smjernice delegatima u vezi s izjašnjavanjem o pitanjima promjena o kojima radnički savjet odlučuje.

To su pitanja davanja inicijative za izvodjenje odredjenih radnji u procesu odlučivanja o promjenama organizacije OOUR-a, utvrđivanje prijedloga samoupravnih općih akata koji se donose u procesu promjene organizacije i organizacija izvodjenja prethodne rasprave u vezi s osobnim izjašnjavanjem o pitanjima promjena organizacije OOUR-a.

Radnici u OOUR-u samoupravno uskladjuju i uredjuju društveno-ekonomske i druge samoupravne odnose, pa tako i pitanja promjena organizacije OOUR-a, samoupravnim sporazumima i drugim samoupravnim općim aktima. Ta samoupravna normativna djelatnost je stvaranje novih specifičnih izvora prava, tzv. samoupravnog prava, koje čini integralni dio našeg pravnog sistema. U samoupravnoj normativnoj djelatnosti, u vezi s promjenama organizacije OOUR-a, radnici zaključuju samoupravne sporazume i donose odluke i pravilnike. Bez osobnog izjašnjavanja radnika OOUR-a ne može biti donijet nikakav samoupravni opći akt. Medjutim, u tome se mora poštivati pravilo da svi samoupravni opći akti moraju biti u skladu s ustavom, a ne mogu biti u suprotnosti sa zakonom i načelima morala socijalističkog samoupravnog društva.

Samoupravne opće akte o promjenama organizacije OOUR-a radnici donose prema utvrđenom postupku, time da bude osigurana ravnopravnost sudionika i javnost u procesu stvaranja samoupravnog općeg akta. Bez toga nema garancije za uspješnost ostvarivanja ciljeva kojima su namijenjeni samoupravni opći akti u procesu promjena organizacije OOUR-a.

Samoupravna normativna djelatnost u procesu promjena OOUR-a izražava se vrlo složenom. Otuda potreba da svi sudionici u toj djelatnosti - stručni, društveno-politički, samoupravni u OOUR-u svestrano poznaju prirodu samoupravnih općih akata, položaji odnose sudionika samoupravne normativne djelatnosti. O tome i bitno zavisi uspješnost izvršenja zadataka donošenja samoupravnih općih akata u vezi s promjenama organizacije OOUR-a i njihova pravilna primjena.

Na kraju, suština samoupravno-pravnog djelovanja u uspostavljanju novih odnosa kroz proces promjena organizacije OOUR-a ukazuje na slijedeće:

1. Odredjeno samoupravno-pravno djelovanje u OOUR-u u procesu promjena njegove organizacije izražava se kao posljedica ekonomskog razvoja i pokretačka snaga u udruženom radu usmjerena na ostvarivanje ciljeva razvoja organiziranog udruženog rada,
2. Odlučujuće samoupravno-pravno djelovanje u OOUR-u mora biti usmjereno na organiziranje novih OOUR-a koji će omogućiti uspješnije samoupravno udruživanje rada, kao i rada i sredsta-

va na svim razinama, a u svrhu ostvarivanja ciljeva utvrđenog samoupravno-ekonomskog razvoja te ostvarivanja društvenih, zajedničkih i osobnih interesa udruženih radnika OOUR-a,

3. Organiziranje novih OOUR-a i njihovo udruživanje u stanovitu radnu organizaciju zahtijeva donošenje odluka uz svestrano i odgovorno angažiranje svih radnika, organa i organizacija u OOUR-u kao i razumijevanje, objektivno i samoupravno odgovorno ocjenjivanje drugih subjekata u organizaciji udruženog rada,
4. Promjenama organizacije OOUR-a mora se razviti svestrana aktivnost, ne samo u pravcu postizavanja utvrđenih ekonomskih ciljeva već da te ciljeve ostvaruju radnici u položaju savjesnih i odgovornih gospodara sredstava i rezultata rada, odgovornih za rad i rezultate rada, za rad i razvoj svih oblika udruživanja kao i odgovornih nosilaca prava odlučivanja o općim društvenim interesima,
5. Organiziranjem samoupravljanja u novim OOUR-ima mora se omogućiti ostvarivanje samoupravljanja radnika u kojem će radnici i njihovi organi biti nosioci prava, dužnosti i odgovornosti kako to utvrđuje ZUR, a omogućava stupanj razvoja relevantnih činilaca o kojima objektivno zavisi samoupravni razvoj u udruženom radu,
6. Samoupravno djelovanje na području normativnog uređivanja života, rada i razvoja u procesu promjena organizacije OOUR-a mora uistinu postati samoupravno stvaralaštvo svih radnika, a samoupravni opći akti toga stvaralaštva instrumenti angažiranog i odgovornog djelovanja u razvoju samoupravnih socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa, kako u organiziranom udruženom radu tako i interesnom organiziranju.

Na osnovi iznijetih pravnih aspekata i principa o promjenama organizacije OOUR-a neophodno je da se u svakoj konkretnoj situaciji izrade odgovarajući dokumenti za utvrđivanje i donošenje potrebnih samoupravnih općih akata koji će biti izraz provedbenih instrumenata za ostvarivanje ciljeva daljnjeg samoupravno-ekonomskog razvoja udruženog rada novih OOUR-a u određenoj radnoj organizaciji.

Primljeno: 1979-10-3

Martinčević J. Changes in Organization of the Basic Organisation of the Associated Labour as the Base of Development of the Associated Labour and Selfgovernment.

S U M M A R Y

The associated labour by its very nature changes the character of man's labour in social distribution of the labour and the nature of the organization in which is the worker's labour expressed. It is constitutional doer of the organization of the associated labour instead of the property monopoly by the means of production. The associated labour is formed in the basic organization of the associated labour as a compulsory form of the associating of the labour and working collective. The basic organization is also the base of associating of the labour and the means as well as the basic self - management unit of the social - economic and political self governmental system. It is not a static form of organizing the associated labour. The worker's duty is to carry out corresponding changes in the organization of the basic organization if the conditions of the basic organization are changed or stop to exist. This process which expresses the development of the associated labour the workers should carry out in the frames and limits in the way and the process as it is determined by the self governmental legal proceeding. They are wright to carry out the changes in organising of the basic organization by self governmental agreement in the labour collective or by organizing of the new basic organization in the corresponding parts of the existing basic organization or by taking out the basic organization from the labour organization into the independent labour organization.